

Verslag Congres De Cocon vzw 'EBP (evidence-based practice), levert het ons iets op? – 27 oktober 2011

Noot: de verslaggeving van het congres is gebaseerd op het verslag dat Véronique Vandezande, medewerker van Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Kenniscentrum WVG opmaakte over het Congres.

Naar aanleiding van het 20-jarig bestaan van De Cocon vzw organiseerde De Cocon vzw op 27 oktober 2011 met steun van CERA-foundation het congres 'EBP (evidence-based practice), levert het ons iets op?'. Op dat congres reflecteerden (na de beschrijving en evaluatie van het traject van De Cocon vzw, door Bart Libbrecht) prof. Johan Vanderfaillie, prof. Tom van Yperen en dr. Rudi Roose over de manier waarop De Cocon vzw EBP uitwerkt. Goede praktijken, knelpunten, neveneffecten, leeransen en bedenkingen werden met het publiek gedeeld. Daarna werden de sprekers uitgenodigd voor een debat onder leiding van Ignace Van Dingenen, voorzitter van De Cocon vzw.

100 deelnemers schreven zich in. Het publiek bestond uit beleidsverantwoordelijken, stafmedewerkers en hulpverleners, mensen die een manier zoeken om hulpverlening onderbouwd te verbeteren.

Bart Libbrecht, adjunct-directeur van De Cocon vzw, gaf toelichting bij het traject van De Cocon in EBP en gaf daarbij een aantal randvoorwaarden en aandachtspunten aan vanuit het standpunt van 'de professional' of hulpverlener. De Cocon vzw gebruikte in het proces naar meer EBP grotendeels de 'effectladder' van Veerman en Van Yperen (2008). Op maat van ieder team werd begonnen met de beschrijving van de interventies. Deze interventies werden ofwel door de teams beschreven, ofwel werden reeds beschreven interventies aangekocht bij derden. In deze fase is het belangrijk om te vertrekken vanuit de specifieke wensen en situatie van ieder team (en de verschillende teamleden). Ten tweede werd deze wetenschappelijke onderbouwing gezocht voor de beschreven interventies. Hierbij was de constatacie dat er geen 'grand theory' die alles verklaart bestaat, maar eerder een 'theoretisch lappendeken' waaruit hier en daar elementen kunnen worden geplukt. Het traject van de Cocon vzw duurt inmiddels 2 jaar. Het proces zorgde ervoor dat ieder team een handleiding heeft en dat de vzw een gemeenschappelijke taal en een gemeenschappelijk kader heeft gevonden. De vroeger soms impliciete kennis werd expliciet en overdraagbaar, ook naar nieuwe medewerkers. In de nabije toekomst wil De Cocon vzw 'opklimmen' op de effectladder. Bart Libbrecht sluit af door te wijzen op een aantal uitdagingen zoals het kennisintensiever worden van het werk van de professional en het zoeken van de balans tussen investeren van kostbare tijd en een voldoende grote opbrengst (die vaak pas op langere termijn zichtbaar is). Hij wijst er ook op dat EBP de gedeelde verantwoordelijkheid is van voorzieningen, cliënten (door middel van feedback) en wetenschappers (als experts in onderzoek).

Prof. Vanderfaillie gaat in op EBP in het algemeen en de toepassing ervan in vzw De Cocon. Vanderfaillie merkt op dat er een groot verschil is tussen de gevonden effectgroottes van 'zuiver' wetenschappelijk geteste praktijken en studies van dagelijkse praktijken (cases as usual). De eerstgenoemde praktijken laten grotere effectgroottes optekenen; dat zou komen door de complexere problemen en niet speciaal getrainde professionals in de dagelijkse praktijk (cfr. externe validiteit van experimenten). Toch kan de toepassing van EBP's bijdragen tot de effectiviteit. Uit onderzoek blijkt dat jongeren beter geholpen zijn met EBP hulp dan met niet-EBP hulp. Vanderfaillie pleit eerder voor een bottom-upbenadering van EBP's dan voor een top-downbenadering, wegens een nauwere aansluiting bij de dagelijkse praktijk van hulpverleners. Toch blijken er ook nog veel moeilijkheden bij een bottom-upbenadering zoals: een niet goed omschreven doelgroep, probleem, werkwijze en interventietheorie. Er moet eerst duidelijkheid komen over deze elementen vooraleer we kunnen testen of een aanpak werkzaam is of niet. Tot nu toe heeft De Cocon vzw vooral gewerkt aan de verduidelijkingsfase en staat nu voor de uitdaging om de werkzaamheid te onderzoeken. Vanderfaillie heeft enkele kritische bedenkingen bij het traject: zo wordt er volgens hem te weinig aandacht besteed aan handelingsregistratie en is hij van mening dat er frequenter geregistreerd moet worden om het

eigenstandig effect van de registratie te neutraliseren. Bovendien verdienen de uitvallers of jongeren die negatief evolueren apart onderzoek. Om problemen met de interne validiteit van het onderzoek van cases as usual te ondervangen, suggereert Vanderfaillie om een quasi-experimenteel onderzoek op te zetten. Voor dat soort onderzoek moet men een partnervoorziening zoeken en dienen beide voorzieningen als elkaars controlegroep. Een van de voorwaarden voor dit soort onderzoek is dat de instroom van cliënten voldoende gelijkaardig is, zodat we het gevonden effect kunnen toewijzen aan de verschillende praktijk in beide voorzieningen. Als bijlage 5 vindt u een artikel van Johan Vanderfaeillie dat hij schreef voor het Congres.

Prof. van Yperen concludeert uit een Nederlandse database met 6000 cliënten dat de gemiddelde effectgrootte van interventies uit de jeugdzorg op 0.20 ligt. Dat is niet erg hoog, maar kan verbeterd worden via meer evidence-based werken. Van Yperen licht toe dat er 4 benaderingen zijn van wat evidence-based werken inhoudt: wetenschappelijk onderzoek (research-based), ervaring (expert-based), cliëntvoorkeuren (client-based) en ethische overwegingen (value-based). EBP is dus niet hetzelfde als research-based werken en we moeten een juiste mix vinden van deze vier soorten kennis. Professor van Yperen licht zijn effectladder en de toepassing ervan toe in Nederland. Momenteel zijn er in Nederland slechts 15 interventies erkend op het hoogste niveau van onderzoek naar effectiviteit. Ook in Nederland is een van de belangrijkste knelpunten van het gebruik van EBP de afbakening van de doelgroepen. Bovendien is er een spanning tussen EBP als 'strak protocol' (voor programma-integriteit) versus eerder flexibel methodisch werken (voor programmaflexibiliteit naargelang organisatie, werkwijze, cliënt). Volgens van Yperen is het daarom nuttig om steeds naar de werkzame principes van een programma te zoeken en ze te specificeren. Zo kan de programma-integriteit intact worden gehouden en kan de professional er toch enigszins flexibel mee omgaan. Tenslotte geeft van Yperen enkele praktische tips voor professionals mee om EBP te implementeren: meetinstrumenten moeten een normaal onderdeel van de hulpverlening worden (niet enkel iets van wetenschappers), resultaten moeten worden teruggekoppeld naar teams en professionals, organisatie van een goede logistiek van gegevensstromen, betrekken van supervisors van teams, samenwerking tussen instellingen en tenslotte moet er voldoende financiële ruimte zijn voor kwaliteit en ontwikkeling.

Dr. Roose plaatst tenslotte een aantal kritische kanttekeningen bij het discours rond EBP in de jeugdzorg. Hij deelt de zorg rond kwaliteit en een betere verantwoording van wat gebeurt in de hulpverlening, maar vindt EBP als oplossing daarvoor te eenzijdig en te beperkt. EBP legt een focus op de 'succesvolle' cliënten, op de cliënten die meewerken aan een begeleiding. Roose vraagt zich af wat we moeten doen met de 'moeilijke, lastige' cliënten. Hij vraagt zich af of een democratische hulpverlening niet juist ook in beeld moet brengen wat niet werkt en daarvoor engagement moet opnemen. Hij stelt dat EBP 2 blinde vlekken heeft.

1. Depolitisering van de hulpverlening: in de samenleving bemerken we een groeiende tendens om sociale problemen te individualiseren (pathologiedenken). Men gaat sociale problemen zoals armoede behavioristisch verklaren. EBP sluit hierbij aan omdat het zich situeert in een behandelingsdenken en het sluit het pedagogisch handelen op in een therapeutisch model. Dat is niet helemaal onlogisch in een hulpverleningscontext omdat psychologische modellen vaak meer handvaten bieden dan sociologische modellen. Roose vindt dat voorzieningen de taak hebben om een kritischere houding aan te nemen tegenover deze problematiek en deze aan de kaak te stellen bij de overheid. Momenteel ontbreekt de link tussen het te methodische EBP debat en discussies over sociale rechtvaardigheid. Roose wil met andere woorden dat het ethische aspect meer op de voorgrond komt te staan.
2. De irrationaliteit van de hulpverlening: het debat over EBP sluit aan bij een zeer rationeel mensbeeld. Roose stelt dat EBP ook ongewenste effecten kan hebben.
  - a) Op niveau van de cliënt: onderzoek wijst op het belang van steun als grondhouding (kwaliteit van aanwezigheid). De oplossingsgerichtheid van EBP kan ook taboeruites creëren en soms de cliënt er zelfs toe brengen om de hulpverlening stop te willen zetten. Is effectiviteit steeds hetzelfde als zinvolheid indien de cliënt wel zeer tevreden is met de geboden hulp maar misschien niet steeds 'objectief' geholpen is?

- b) Op niveau van de hulpverlener: ook voor de hulpverlener kan EBP taboeruites creëren als het om verplichte uitvoering gaat, eerder dan dat het als hefboom tot discussie dient.

Met EBP kan het idee van transparantie wordt gecreëerd, eerder dan echte transparantie. Roose besluit dat het gevaarlijk is om EBP als een masterdiscours te gebruiken en zo blind te worden voor wat ontsnapt. EBP moet dienen als hefboom voor twijfel en niet als antwoord op twijfel.

Het congres werd afgesloten door Wim Taels, directeur van De Cocon vzw. In de afsluitende toespraak werden de sprekers bedankt, evenals Cera-foundation die het congres mee mogelijk maakte. Hij stelde tevens professor Johan Vanderfaeillie gerust door te benadrukken dat De Cocon vzw al een handelingsregistratie doet. De Cocon vzw is er echter wel van overtuigd dat deze in de nabije toekomst kritisch moet worden bekeken of ze voldoende coherent en sluitend is.

Uit de lezing van prof. van Yperen werd onthouden dat de effectiviteit van interventies in de jeugdzorg niet vanzelf zal verbeteren. Zoals van Yperen het beschrijft ziet De Cocon vzw evidence-based werken als een proces 'van weten naar verbeteren'. Het is belangrijk om in de jeugdzorg de interventies die effectief blijken te zijn zichtbaar en transparant te maken en uit te wisselen. In evidence-based werken is niet alleen de 'evidence' zelf van belang, maar ook de veronderstellingen en deskundigheid van de begeleider en de wensen en voorkeuren van de cliënt. In die zin werd benadrukt dat het heel verrijkend was om meer te horen over het spanningsveld tussen de methodiek als strak protocol versus flexibel methodisch werken.

Uit de lezing van dr. Rudi Roose werd onthouden dat het debat over onderbouwing van de hulpverlening belangrijk is, maar dat EBP geen geloof mag worden en dat er kritisch moet gekeken worden naar het resultaat van EBP zelf.

Wim Taels benadrukte dat De Cocon vzw overtuigd is van de meerwaarde van het proces dat De Cocon vzw afgelegd heeft. EBP is geen wondermiddel, maar absoluut een goed hulpmiddel. Een hulpmiddel dat doordacht moet gebruikt worden en beperkingen heeft. Het proces dat De Cocon vzw doormaakte en nog zal doormaken met betrekking tot EBP is een ongelooflijk experiment waarbij er heel veel geleerd wordt. Leren en experimenteren kost tijd en vraagt een extra inspanning omdat we daardoor niet kunnen terugvallen op een zekere routine.

Bewezen inzichten en wetenschappelijk instrumenten (zoals de diagnostische vragenlijsten) zijn hulpmiddelen bij de afwegingen die een begeleider in zijn werk moet maken. Het gebruik van deze bewezen inzichten en instrumenten kan alleen tot een betere kwaliteit van de hulpverlening leiden door ze niet gedachteloos toe te passen, maar door ze bewust mee te nemen in de overwegingen met betrekking tot hulp, met de mogelijkheid er gemotiveerd van af te wijken. De Cocon vzw is ervan overtuigd dat effectieve hulpverlening vereist dat de hulpverlener enerzijds het handelen baseert op dat wat aangetoond effectief is en dat hij anderzijds aansluit bij de motivatie, behoeften en wensen van de cliënt en de mogelijkheden van de situatie. Dat is een belangrijke taak voor de begeleiders, die, ondersteund door werkbegeleiders, de 'match' moeten maken tussen de collectieve kennis en de unieke hulpverleningssituatie.

Een van de kritieken ten aanzien van EBP is dat EBP ervoor zorgt dat de gemakkelijkste doelgroep waarmee men het meest succes genereert zou worden gekozen. Taels benadrukt dat dat afhangt af van de ethiek van de organisatie of het al dan niet zo is. De Cocon vzw heeft nog nooit gekozen voor de gemakkelijkste doelgroep, maar er altijd voor gekozen om te proberen het verschil te maken.

Taels gaf aan dat, of het nu gaat om evidence based practice of om practice based evidence, er maar één enkel referentiepunt is: de kwaliteit van het hulpverlening zelf. De hulpverlening is absoluut gebaat met een ruimere wetenschappelijke interesse, openheid naar wat werkt en wat niet werkt, maar ook met bezieling van de hulpverlener om er steeds voor te gaan. De Cocon vzw is zeer verheugd te mogen stellen dat De Cocon vzw beschikt over hulpverleners die bezield zijn. Het congres werd afgesloten met een dankwoord aan de medewerkers van De Cocon; zij zijn de draaischijf van EBP. Het afgelegde proces EBP heeft van hen heel wat denkwerk, tijd, planning en een grote inzet geveerd, die op lange termijn lonend zal zijn.